

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosa
mint fogyatékosügyei független mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-2772/2023. számú ügyben
(Előzmény: AJB-435/2019. számú ügy)

A Hóvirág Terápiás Házban tett látogatással összefüggésben

*Érintett szerv: Báborka Integrált Szociális Intézmény Hajdú-Bihar Vármegye,
Hóvirág Terápiás Ház*

2023.

Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-2772/2023. számú ügyben
(Előzmény: AJB-435/2019. számú ügy)

1. A vizsgálat megindítása, előzmények

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (a továbbiakban: Fogyatékossgügyi Egyezmény) 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését. Az Ajbt. 39/N. § és 39/O. § (1) bekezdései értelmében az alapvető jogok biztosa *a fogyatékossgügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja* – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszásság hiányában is – *a fogyatékossgal élő személyek jogainak a Fogyatékossgügyi Egyezmény előírásainak való megfelelés szerinti érvényesülését.*

Ezen feladatkörömben a fogyatékossgügyi független mechanizmus egyik vizsgálati céljaként *a nagylétszámú bentlakásos intézményekben élő személyek alapvető jogai érvényesülésének monitorozását* határoztam meg, tekintettel arra, hogy az Ajbt. 39/O. § (2) bekezdés alapján az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékossgal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára.

A bentlakásos intézmények magas ellátotti létszáma önmagában is megalapozza a vizsgálatot, ugyanis a Fogyatékossgügyi Egyezmény (CRPD) kifejezetten az önálló életvitel és az egyéni autonómia alapelveit deklarálja, amelyek a nagylétszámú otthonok működési diszfunkciói következtében több szempontból is sérülhetnek. Az intézményeknek biztosítaniuk kell a szociális intézményi férőhelyek kiváltásának teljes megvalósulásáig a fogyatékossgal élő személyek számára a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való jog, az egyenlő bánásmód követelménye, valamint a CRPD-ben rögzített követelmények érvényesülését.

Jelen vizsgálatom a *Biborka Integrált Szociális Intézmény Hajdú-Bihar Vármegye, Hóvirág Terápiás Ház* (4031 Debrecen, Kishegyesi út 88., a továbbiakban: Intézmény) vonatkozásában, az AJB-435/2019. jelentésben megfogalmazott intézkedési javaslatok utóvizsgálatára irányul, annak megállapítása céljából, hogy a jelentésben feltárt visszásságok továbbra is fennállnak-e az Intézményben. A vizsgálat kiterjed arra is, hogy a intézményben lakó fogyatékossgal élő személyek alapvető jogai a CRPD-ben foglaltaknak megfelelően, teljeskörűen érvényesülnek-e.

Az AJB-435/2019. számú vizsgálat feltárta, hogy az Intézményben az ellátás tárgyi feltételeiben mutatkozó hiányosságok az ellátottak élethez és emberi méltósághoz való jogával összefüggésben visszásságot okoznak. A jelentés felkérte a Szociális és Gyermekevédelmi Főigazgatóság Hajdú-Bihar Megyei Kirendeltségének igazgatóját és a Bihari Egyesített Szociális Intézmény intézményvezetőjét, hogy a jelentésben foglaltakra tekintettel gondoskodjanak arról, hogy *az intézmény tárgyi feltételei megfeleljenek a jogszabályi követelményeknek*, továbbá gondoskodjanak arról, hogy a 2018. június 21-i kiránduláson részt vevő dolgozók költségtérítésének felülvizsgálata, valamint a munkavégzés során indokoltan felmerülő költségek megtérítése a jövőben a jogszabályoknak megfelelően történjen.

A jelentés az Ajbt. 32. §-a alapján felkérte továbbá a Hajdú Bihar Megyei Kormányhivatal vezetőjét, hogy a jövőben is kísérvje fokozott figyelemmel és segítse az Intézmény jogszabályoknak megfelelő működését, annak érdekében, hogy az intézményben élő ellátottak alapvető jogai maradéktalanul érvényesüljenek. A vizsgálat megkülönböztetett figyelmet fordított a Fogyatékossgügyi Egyezményben foglalt rendelkezések implementációjának ellenőrzésére.

A fentiekre tekintettel a fogyatékosügyi független mechanizmus keretében az Ajbt. 18. § (4) bekezdése¹ alapján hivatalból eljárást indítottam az Intézményben ellátott fogyatékosokkal élő személyek alapvető jogainak érvényesülésével összefüggésben.

2. Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- *A nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangja:* „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.” [Alaptörvény Q) cikk (2) – (3) bekezdés];
- *Az emberi méltósághoz való jog:* „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.” [Alaptörvény II. cikk];
- *Az egyenlő bánásmód követelménye és a diszkrimináció tilalma:* „A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.” [Alaptörvény XV. cikk (1)-(2) bekezdés]
- *A fogyatékkal élők védelme:* „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.” [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés]
- *A testi és lelki egészséghez való jog:* „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez” [Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdés]

3. Az alkalmazott jogszabályok

- Ajbt.
- A szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről szóló 1987. évi 12. törvényerejű rendelet
- Fogyatékosügyi Egyezmény (CRPD)
- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.)
- Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.)
- A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (a továbbiakban: Szocvtv.)
- A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: SzCsM r.)

4. A megállapított tényállás

A fogyatékosügyi független mechanizmus keretében 2023. június 27-én munkatársaim előzetesen be nem jelentett helyszíni látogatást tettek az Intézményben. A helyszíni vizsgálat során az Intézményt megtekintették, valamint sor került a vizsgálat szempontjából releváns dokumentumok másolati példányainak elkészítésére. Az Intézmény képviselőjében az intézményvezető és a vezető ápoló fogadta a munkatársaimat. Az intézményvezető részletesen bemutatta az Intézmény működését és ismertette a jelenlegi feladatellátást. A tájékoztatást követően munkatársaim megtekintették az ápolási osztályokat, a telephely udvarát és a közösségi tereket.

¹ Ajbt. 18. § (4) bekezdés: Az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszasság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.

4.1. Az Intézmény működéséről

Az Intézmény a Báborka Integrált Szociális Intézmény Debreceni telephelye, több mint három hektáros, parkosított területen helyezkedik el.

A fogyatékos személyek ápoló-gondozó otthonának engedélyezett férőhelyszáma 50, jelenleg 40 férőhelyen végzik a fogyatékossgal élő személyek ápolását, gondozását. Az ellátottak közül 32 fő súlyosan fogyatékos személy. A fogyatékos személyek ápoló-gondozó otthonába az a fogyatékos személy vehető fel, akinek oktatására, képzésére, foglalkoztatására, valamint gondozására csak intézményi keretek között van lehetőség.

A pszichiátriai betegek ápoló-gondozó otthonában azon fogyatékossgal élő személyeket látják el, akik nem veszélyeztető állapotúak, akut gyógyintézeti kezelést nem igényelnek és egészségi állapotuk, valamint szociális helyzetük miatt önmaguk ellátására segítséggel sem képesek. Az engedélyezett férőhelyszám 200, jelenleg 166 férőhelyen biztosítják a pszichiátriai beteg személyek ápolását-gondozását.

A vizsgálat időpontjában az Intézmény 203 fő ellátott személyről gondoskodik. Az utóbbi hetekben 3 lakó hunyt el. A várakozók száma a fogyatékos személyek ápoló- gondozó otthona tekintetében 12 fő, ebből 7 fő soron kívüli kérelmező, a pszichiátriai betegek ápoló- gondozó otthona esetében 21 fő várakozik, amelyből 10 fő a soron kívüli kérelmező. Az intézményben 143 fő ellátott személy hivatásos gondnokkal, míg 55 fő hozzátartozói gondnokkal rendelkezik.

Az Intézményben az ellátottak részére olyan fizikai, mentális, életvezetési segítséget nyújtanak, amelynek során az ellátott személy szociális, testi és szellemi állapotának megfelelő egyéni bánásmódban részesül. A gondozás során az ellátott lehetőség szerint minél teljesebb rehabilitációjára kerül sor. A fizikai és egészségügyi ellátás, a mentálhigiénés gondozás és a foglalkoztatás a pszichiátriai betegek és a fogyatékossgal élő személyek szükségleteihez alkalmazkodik.

4.2. Az intézményben nyújtott ellátás vonatkozásában

Az Intézmény ellátási területe Debrecen Megyei Jogú Város közigazgatási területe. Jelenleg a pszichiátriai beteg személyek ellátása nem történik elkülönítetten a fogyatékossgal élő személyek ellátásától. Az Intézmény minden osztályán élnek pszichiátriai betegséggel diagnosztizált, valamint fogyatékossgal élő személyek.

Az intézmény férőhelykiváltási tervében szerepel az ellátási formák elkülönítése, melynek eredményeként a pszichiátriai betegek ápolása, gondozása elkülönítetten valósulna meg a fogyatékossgal élő személyek ápolásától, gondozásától. Az Intézményben öt ápolási osztály működik.

Az 1-es ápolási osztályon 40 fő férfi ellátott él, lakószobánként az egy ellátottra előírt 6 m² lakóterület biztosított, a szobák 3-4 ágyasak. Az illemhelyek száma a jogszabályban előírt feltételek szerint² biztosított, a fürdőszoba átalakítása, felújítása a 2022. évben megvalósult. A lakószobák és a kiszolgáló helyiségek akadálymentesek.

A 2-es ápolási osztályon 3 ágyas szobákban 41 fő női ellátott él. Az illemhelyek száma a jogszabályban előírt feltételek szerint biztosított, a fürdőszobák átalakítása, felújítása a 2022. évben megvalósult. A lakószobák és a kiszolgáló helyiségek ezen az osztályon is akadálymentesek.

A 3-as ápolási osztályon, 3-4 ágyas szobákban, akadálymentes környezetben a jogszabályban előírt feltételeknek megfelelően 43 fő férfi ellátottról gondoskodnak.

A 4-es ápolási osztályon 2-3-4 ágyas elhelyezéssel 38 fő női ellátott él. A 2021. évben a fürdőhelyiségek akadálymentesítése megtörtént. Az egy főre előírt 6 m² lakóterület az osztályon biztosított.

Az 5-ös ápolási osztályon 24 fő női és 20 fő férfi ellátott él, lakószobánként az egy ellátottra előírt 6 m² lakóterület biztosított, a szobák 2-4 ágyasak. A párok együttélése nem akadályozott, az

² Az SzCsM rendelet 41. § (4) bekezdés szerint a bentlakásos intézmény akkor alkalmas gondozási feladatok ellátására, ha a lakószobában, egy ellátottra legalább hat négyzetméternyi lakóterület, tíz ellátottra legalább egy fürdőkád vagy zuhanyzó, valamint nemenkénti illemhely jut és biztosított a folyamatos fűtés- és melegvíz-szolgáltatás.

otthon szakemberei támogatják a párkapcsolatokat, ezért az ápolási egységen 4 szobát házaspárok és élettársak fogadására alakítottak ki. Ezen az osztályon található az intimszoba, amelyet a lakók korlátozások nélkül vehetnek igénybe. A lakószobák és a kiszolgáló helyiségek akadálymentesek.

Az illemhelyek száma megfelelő, és a testi higiéne biztosításához a jogszabályban előírt feltételek adottak, viszont a mozgáskorlátozott személyek számára illemhelyet és akadálymentes fürdőszobát nem alakítottak ki. Az épületrész teljes körű külső és belső felújítást igényel.

4.3. Az intézményi ellátás személyi feltételei

A telephelyen az összellátotti létszámra vetítve 114 fő munkavállalót tartanak nyilván. A *pszichiátriai betegek ellátásában nyilvántartott szakmai létszám 46 fő*: telephelyvezető 1 fő, vezető ápoló 1 fő, ápoló 13 fő, gondozó 26 fő, szociális munkatárs 2 fő, foglalkoztatás szervező 2 fő, terápiás munkatárs 1 fő; egyéb munkakörben foglalkoztatott: 30 fő funkcionális létszám.

A fogyatékosággal élő személyek ellátásában nyilvántartott szakmai létszám 22 fő: ápoló 4 fő, gondozó 12 fő, szociális munkatárs 3 fő, fejlesztőpedagógus 2 fő, terápiás munkatárs 1 fő; egyéb munkakörben foglalkoztatott: 13 fő funkcionális létszám.

Az intézményben 20 fő egészségügyi végzettséggel rendelkező munkavállaló dolgozik érvényes MESZK tagsággal. A betöltetlen állások száma 1 fő ápoló.

A megüresedett szakmai álláshelyek betöltésénél állandó problémát jelent az Intézmény számára, hogy az ápoló végzettségű szakemberek előnyben részesítik a magasabb jövedelmet ígérő álláshelyeket, mint például az egészségügyi ellátó rendszerben meghirdetett állásokat.

4.4. A működés egyéb feltételei

A Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal Hatósági Főosztály Szociális és Gyámügyi Osztály által HB/11-SZGY/00243-3/2021 ügyiratszámom kiadott határozata alapján az Intézmény valamennyi szolgáltatás tekintetében 2023. december 31-ig ideiglenes hatályú működési engedéllyel rendelkezik. *A határozatlan, vagy határozott idejű bejegyzés érdekében a fenntartónak biztosítani kell az egy lakóra előírt 6 m² nagyságú lakóterületet, valamint egy lakószobában maximum 4 fő elhelyezését, tíz ellátottra nemenkénti illemhely kialakítását, továbbá az épületen belüli és kívüli akadálymentes közlekedést.*

A Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal Debreceni Járási Hivatala Hatósági Főosztálya által HB-03/NEO/00144-3/2017. ügyiratszámom kiadott működési engedélye alapján az Intézmény egészségügyi szolgáltatónak minősül, melynek keretében szakápolást nyújt.

A Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság a 2022. december 14. és 2023. január 13. közötti időszakban lezajlott vizsgálatának jelentése a tárgyi feltételek tekintetében az alábbiakat állapította meg:

2015. decemberében a fenntartó a jogszabályi előírások alapján a meghatározott tárgyi feltételek mielőbbi biztosítása és az intézmény határozatlan idejű működési engedélyének bejegyzése érdekében ellátotti zárlatot rendelt el az intézményben 206 betöltött férőhely eléréséig.

A fenntartó a 2014-ben felújított 4-es számú ápolási egység átadása után, 2016-ban az 1-es és 3-as ápolási egység felújítását is elvégezte, valamint 2018-ban a KEHOP-5.2.2-16-2016-00021 azonosítási számú „Középületek kiemelt épületenergetikai fejlesztése” című projekt keretében a meglévő öt épületi egységből négy épületi egység felújítása valósult meg, ezáltal az intézmény tárgyi feltételei is nagymértékben javultak. 2022. évre a telephely felújítása, átalakítása a tárgyi feltételek megfelelősége érdekében az 5-ös számú ápolási egység kivételével megtörtént.

A telephelyhez tartozó szervizutak, amelyet az ellátottak és az áruszállítók egyaránt használnak, még mindig rossz állapotúak, balesetveszélyesek. Naponta három alkalommal az étel átszállítása a konyháról az 1-es és a 4-es magasabb ápolási igényű osztályokra ezeken az utakon történik, ami szintén nagy nehézséget okoz. Az intézményi épületek több részén folyamatos beázások tapasztalhatók. Esőzéskor néhány épületrészen ázik a külső fal, mivel az ereszcsonna több helyen elferdült, hézagos. A korábbi évek felújítási munkálatai nem tartalmazták az elektromos hálózat korszerűsítését, felújítását, amely fontos lenne. A mosodai gépek elavultak, folyamatos javításra szorulnak, üzemeltetési szempontból nem gazdaságosak. A mosodai helyiségek nagyon rossz

állapotúak, a falak salétromosak, a szellőztető berendezések hiánya, valamint a falak állapota miatt a nyílászárók cseréjére szorulnak. Az intézmény területén található közművek tekintetében is szükséges lenne a felújítás. A vízvezeték nem mindenhol szakaszolható, a fűtőcső és a vízvezeték föld alatti része korrodált.

4.5. Az intézményi férőhely kiváltási terv vonatkozásában

Az Intézmény férőhelykiváltásra vonatkozó tervei 2019-ben készültek el. A kiváltás célja a nagylétszámú intézmény megszüntetése, így az ellátottak életminőségének javítása, a közvetlen társadalmi integráció, a magánszféra és az önrendelkezéshez való jog nagyobb mértékű érvényesítése. A Hóvirág Terápiás Ház az intézményi férőhely kiváltását öt éven túli tervként, uniós, illetve egyéb hazai forrásból szeretné megvalósítani, új szolgáltatási formák bevezetésével és támogatott lakhatás létrehozásával.

A tervek szerint az átalakítást követően telekmegosztással, külön helyrajzi számon az 1-es számú ápolási egységen 40 férőhellyel fogyatékos személyek ápoló gondozó otthona, a 2-es ápolási egységben 25 férőhelyen női pszichiátriai betegek ápoló gondozó otthona, a 4-es számú ápolási egységben 25 férőhelyen férfi pszichiátriai betegek ápoló gondozó otthona működne tovább.

A komplex szükségletfelmérés alapján 116 fő esetében javasolt a támogatott lakhatás igénybevétele. Ebből 50 fő elhelyezése lakócentrumban javasolt. A tervek megvalósításához 2 db 25 férőhelyes lakócentrum építése szükséges. A lakócentrumok a meglévő intézmény területén, a telekmegosztást követően épülnének meg. Ezen túlmenően a további 66 fő pszichiátriai beteg ellátott elhelyezése kisebb létszámú TL házakban történne Debrecen városban vagy a környező településeken.

A tervek szerint a 3-as számú ápolási egységben akkreditált foglalkoztató kialakítása, az 5-ös számú ápolási egységben szolgáltató központ kialakítása történne, amely a támogatott lakhatás szolgáltatóhoz biztosítaná az igénybevehető alapszolgáltatási elemeket.

4.6. Az Intézményben élő ellátott személyek jogai vonatkozásában

Az ellátottak jogait az Intézmény Házi rendjének IV. pontja részletesen leírja mindkét szakosított szociális ellátás vonatkozásában. Az intézményi ellátást igénybe vevő ellátottaknak joga van a szociális helyzetére, egészségi és mentális állapotára tekintettel az intézmény által biztosított teljes körű ellátásra, valamint az egyéni szükségletei, speciális helyzete vagy állapota alapján az egyéni ellátás, szolgáltatás igénybevitelére. *Az Intézmény, az általa nyújtott szolgáltatások biztosítása során az egyenlő bánásmód követelményét tartja szem előtt.*

Az ellátottaknak joguk van **a telephelyen belüli és kívüli szabad mozgásra**, figyelemmel a saját és a többi ellátott nyugalma és biztonságára. Az ellátást igénybe vevőnek joga van a családi kapcsolatainak fenntartására, rokonok, látogatók fogadására, az interneten keresztül történő kapcsolatfelvételre és a közösségi média használatára.

Amennyiben az ellátott betegsége miatt ápolásra, gyógykezelésre szorul, ellátása során az intézmény figyelembe veszi az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (továbbiakban Eütv.) a betegek jogait szabályozó rendelkezéseit.

A szabad szoba és szobatárs választás, valamint a szobacsere szabályait az intézmény Házi rendjének IV. pont 1. és 2. alpontja szabályozza. Az ellátottak jogait és emberi méltóságát figyelembe véve az intézményben történő elhelyezés férőhely függvénye. Telt létszám esetén a megüresedő lakószobákba lehet elhelyezni az új ellátottakat. Az újonnan érkező ellátott részére a férőhely kijelölése a telephelyvezető hatásköre.

A szobacséről a telephelyvezető, a vezető ápoló és az osztályvezető ápoló dönthet. Az ellátottak szobacsérére vonatkozó kérését minden esetben támogatják, amennyiben a tárgyi feltételek adottak, a döntés – az ápolási igényeket és az ellátottak mentális állapotát is figyelembe véve – problémát nem okoz, és az ápoló személyzet megítélése szerint nem jár konfliktushelyzet kialakulásával.

Az Intézmény minden ápolási osztályán és az úgynevezett kerengőben **vélemény- és panaszládát** helyeztek el, amelybe az ellátottak és a hozzátartozóik beletehetik írásos javaslataikat, észrevételeiket, panaszait. A ládákat a szociális és terápiás csoport tagjai hetente ürítik. Az Intézmény vezetősége a heti vezetői értekezleten értékeli az ötleteket és vizsgálja a panaszokat. A kivizsgált panaszokról a telephely vezetője a lakógyűléseken ad tájékoztatást. A névvel ellátott panaszok kivizsgálása esetén a telephelyvezető a panaszost 8 napon belül tájékoztatja a panasz kivizsgálásának eredményéről.

Az ellátást igénybe vevők, jogsérelem esetén panasszal fordulhatnak az Intézmény vezetőjéhez, illetve az Érdekképviselési Fórumhoz. Amennyiben az ellátott a panasszal kapcsolatos intézkedést vitatja a fenntartóhoz fordulhat jogorvoslatért, valamint további panasszal élhet az ellátottjogi képviselőnél.

Az intézmény mind az öt ápolási osztályán, **havonta egy alkalommal lakógyűlést, illetve kiscsoportos ülést szervez** a szakemberek részvételével. A lakógyűlést a telephelyvezető hívja össze, amelynek összehívását kezdeményezheti a vezető ápoló, az osztályvezető ápoló, a szociális és terápiás csoport vezetője és az Érdekképviselési Fórum elnöke is. A lakógyűléseken elhangzott témákról minden esetben jegyzőkönyv készül, amelynek melléklete a résztvevők által aláírt jelenléti ív. A kiscsoportos ülések témakörei és az ellátottak részvétele a szociális és terápiás csoport által vezetett munkanaplóban kerül dokumentálásra.

Az intézmény lehetőséget biztosít a különféle vallási felekezetek képviselői, lelkészei, papjai számára az ellátottak meglátogatására, a velük való rendszeres kapcsolattartásra. A rendezvények helyéről és időpontjairól a hirdetőtáblákon tájékozódhatnak az ellátottak. A Református és Baptista Egyház heti rendszerességgel szervez igehirdetést és istentiszteletet az ellátottak részére.

4.6.1. Az ellátott személyek jog- és érdekvédelme

Az intézmény ellátottja (hozzátartozója, törvényes képviselője) az intézményi ellátással kapcsolatosan panaszt tehet. Amennyiben szükséges és az érintett ellátott kéri, az ellátottjogi képviselő, valamint az intézmény dolgozói segítséget nyújtanak a panasz megfogalmazásában, leírásában és a címzetthez történő eljuttatásban. Az Intézmény elkészítette és alkalmazza a panaszmechanizmus protokollját.

Az Érdekképviselési Fórum az Intézménnyel intézményi jogviszonyban állók jogainak, érdekeinek érvényesülését elősegíteni hivatott szerv, amely az Szocvtv. 99. §-a³ alapján működik az Intézményben. Az Érdekképviselési Fórum feladata az intézményvezető által elkészített, az ellátottakkal, valamint az intézmény belső életével kapcsolatos dokumentumok (*szakmai program, házirend, éves munkaterv, stb.*) véleményezése. Megtárgyalja az intézményben élők panaszait és intézkedést kezdeményez az intézményvezető felé. Amennyiben az intézmény működésével kapcsolatos jogszabálysértésekre utaló jeleket észlel, intézkedés megtételét kezdeményezi a fenntartó területileg illetékes kirendeltsége, valamint más, hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóságok és szervek felé.

Az ellátottjogi képviselő havi rendszerességgel látogat el az intézménybe, amely alkalmak során az ellátottaknak és a dolgozóknak lehetősége nyílik a bizalmas, négy szemközti beszélgetésekre. Az ellátottjogi képviselő nevét és elérhetőségét a Szocvtv.-ben meghatározott⁴ tájékoztatási kötelezettségnek megfelelően, minden ápolási egységben jól látható helyen a faliújságon kifüggesztették. **A telephely vezetőjének fogadóórája** minden héten biztosított az ellátottak számára. A fogadóóra keretében lehetőség nyílik, hogy közvetlenebb körülmények között beszéljék át problémáikat a telephely vezetőjével. Az ellátottak tájékoztatása az intézmény működésével, gazdálkodásával kapcsolatosan (intézményi térítési díj, önköltség összege) megtörtént.

³ A Szocvtv. 99. §-a értelmében a tartós bentlakásos intézmény fenntartója köteles a házirendben meghatározni az intézményi jogviszonyban állók és az ellátásra jogosultak érdekvédelmét szolgáló fórum megalakításának és tevékenységének – jogszabályban meghatározottak szerint kialakított – szabályait.

⁴ Szocvtv. 94/K. § (4) bekezdése szerint a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmény vezetője az ellátottakat tájékoztatja az ellátottjogi képviselő által nyújtható segítségadás lehetőségéről, az ellátottjogi képviselő elérhetőségéről.

4.7. Az intézmény által nyújtott szolgáltatások vonatkozásában

A telephelyen az SzCsM rendeletben foglaltak alapján biztosítják az ellátottak részére az egyes szolgáltatásokat, amelyeket az Intézmény szakmai dokumentumaiban is rögzítettek. A szolgáltatásokat az intézményen belül több csoport együttesen végzi annak érdekében, hogy az ellátottak életében a segítségnyújtás minden területen egységesen elérhető legyen.

Az Intézményben nagy figyelmet fordítanak a megfelelő életkörülmények biztosítására a 24 órás felügyelet mellett, a napi ötszöri étkezés lehetőségével (orvosi javaslat alapján, megfelelő speciális étrend figyelembevételével); szükség esetén az orvosi ellátást biztosítják.

A mindennapi élethez igény szerint biztosítják a ruházatot, amely azon ellátottnál kiemelten fontos, akik nem-, illetve nagyon kevés jövedelemmel rendelkeznek. Az intézményben a textíliával való ellátás keretében biztosított ellátottnként a 3 váltás ágynemű és 3 váltás textília, valamint a tisztálkodáshoz szükséges felszerelések. Az intézmény ellátottjainak többsége rendelkezik saját ruházattal. Akiknek nincs megfelelő mennyiségű ruhája, az intézmény a teljes körű ellátás keretében kiegészíti azt, hogy legalább három váltás fehérneművel, hálóruhával, valamint két váltás évszakknak megfelelő felső ruházattal, cipővel, illetve egyéb lábbelivel rendelkezzen. A kulturális eseményeken és sportversenyeken résztvevőknek a ruházat szintén biztosított. A lakók ruházatának mosásáról, vasalásáról, javításáról az Intézményben működő mosoda dolgozói gondoskodnak.

Az Intézményben 300 adagos főzőkonyha működik, amely napi ötszöri étkezést és az orvos által elrendelt diétás ételeket biztosít. Az étkezés az ellátottak egészségi állapotának, illetve a vonatkozó előírásoknak megfelelően történik. Az étlap összeállítását az ételmezésvezető végzi dietetikus szakember véleményével egyetértésben, azonban annak véglegesítése előtt kikéri a telephelyvezető, a vezető ápoló, az osztályvezető ápoló és az ellátottak véleményét is.

Az általános orvos megbízási szerződés keretei között, hetente három alkalommal, kedden 12:00-16:00-ig, szerdán 8:00-12:00-ig és pénteken 8:00-12:00-ig vizsgálja az ellátottakat. Az intézmény pszichiáter szakorvosa hetente két alkalommal, kedden 15:30-19:00-ig, csütörtökön 8:00-12:00-ig vizsgálja az ellátottakat. A *gyógyszerelosztást* a központi gyógyszerelő által kiadott gyógyszerek alapján végzik az osztályon dolgozó szakemberek az orvos által előírt adagolás szerint.

Az Intézmény a következő szűrővizsgálatokat biztosítja az ellátottak részére:

- havonta minden ellátott részére testsúly-, vérnyomás, pulzusmérés, a cukorbetegség részére egyénileg tervezett vércukor-ellenőrzés;
- EKG ellenőrzés az ellátott beköltözésekor, illetve szükség szerint;
- ortopédiai szűrővizsgálat a mozgásszervi betegségek felderítéséért és a kialakult betegségek kezelése céljából;
- tüdőszűrés minden évben.

A COVID 19 járvány miatt az intézmény folyamatosan biztosítja a tüneteket mutató ellátottak részére a gyorstesztelés lehetőségét.

Az elmúlt évben 5 fő ellátott esetében Hepatitis A' fertőzöttséget igazoltak a laboratóriumi vizsgálatok. A fertőzés további terjedésének megakadályozása céljából az Intézmény 201 fő ellátottja és 110 fő dolgozója Hepatitis A' (Havrix) védőoltásban részesült.

A szociális és terápiás csoport munkatársai a mentális gondozás keretében egyéni és csoportos megbeszéléseket tartanak, megszervezik a szabadidős programokat, közreműködnek az ellátottak családi és társadalmi kapcsolatainak fenntartásában, és részt vesznek az egyénre szabott gondozási- és egyéni fejlesztési tervekben megfogalmazott célok megvalósításában.

A csoportfoglalkozások alkalmával a kommunikációs készséget, a kognitív képességet és a mozgáskoordinációt fejlesztik. A terápiás és készségfejlesztő foglalkozásokon történő részvétel önkéntes, kötetlen formában zajlik.

A szociális és terápiás csoport munkatársai kegyeleti tevékenységük során segítséget nyújtanak az elhunyt ellátott hozzátartozóinak a temetés ügyeinek intézésében; hozzátartozó hiányában közkölségen szervezik meg a temetést. Az intézmény munkavállalói és ellátottjai képviselik az elhunyt búcsúztatásánál az Intézményt.

A telephely az ellátottak részére *szocioterápiás foglalkozásokat*⁵ szervez a meglévő képességeik, egészségi-, fizikai és mentális állapotuk szinten tartása, illetve fejlesztése érdekében. A fejlesztési- és foglalkoztatási szolgáltatás célja az ellátottak felkészítése az önálló munkavégzésre, illetve a nyílt munkaerőpiacon való elhelyezkedésre. A foglalkozásokat órarend alapján, heti-napi ütemezésben tartják az ápolási osztályokon. A fejlesztőpedagógusok és szociális munkatársak az egyéni és csoportos foglalkozások megtartását a foglalkoztatási naplójukban dokumentálják.

A szocioterápiás foglalkoztatás keretében az elmúlt évben *munkaterápiába* havonta 25 fő (3 fő fogyatékossgal élő személy és 22 fő pszichiátriai beteg) ellátott személyt vontak be. A foglalkoztatásban azok vettek részt, akik a Szocvtv. 99/B. § (3) bekezdése szerint a szakértői vélemény alapján, vagy annak hiányában nem alkalmasak a fejlesztő foglalkoztatás keretében történő munkavégzésre. A munkaterápia elsődleges célja a munkaképesség fejlesztése annak érdekében, hogy az ellátottak alkalmassá váljanak a fejlesztő foglalkoztatásban történő munkavégzésre. Az ellátottak munkaterápiájára fordítható idő nem érheti el a napi négy órát, illetve a heti húsz órát. A foglalkoztatásba bevont ellátottak az intézmény környezetében, foglalkoztató helyiségeiben, kivételes esetekben az intézményen kívül mosodai vagy konyhai kiegészítőként dolgozhattak, illetve a park- és kert gondozásában, a takarításban vagy járórszolgálatban vehettek részt. A munkaterápiában részt vevő ellátott személyek munkaterápiás jutalomban részesülnek. A munkaterápiás jutalom a munkavégzés jellegétől függően differenciált, amelynek havi összegét (1.000-6.000 Ft) a mindenkor hatályos „*Szociálterápiás foglalkozások szervezéséről és jutalmazásáról szóló szabályzat*” mellékletét képező munkalapon rögzített tevékenység jellege és a munkavégzéssel töltött idő alapján az intézményvezető és a foglalkoztatást vezető szakember határozza meg. Ha az ellátást igénybe vevő költőpénzben részesül, a költőpénz összege nem csökkenthető a munkaterápiás jutalom összegével.

CRPD 30. cikk 2. pontja szerint *a részes államok megfelelő intézkedéseket tesznek a fogyatékossgal élő személyek alkotó, művészi és szellemi képességei fejlesztésének és hasznosításának lehetővé tételére, nemcsak saját javukra, hanem a társadalom gazdagítása céljából is.*⁶

A terápiás és készségfejlesztő foglalkozások célja a megmaradt képességek fejlesztése, szinten tartása. Az elmúlt évben fejlesztő foglalkoztatásban 27 fő ellátott (24 fő pszichiátriai beteg és 3 fő fogyatékossgal élő személy) részére biztosított munkalehetőséget az intézmény, kétfajta jogviszonyban.⁷ A terápiás és készségfejlesztő foglalkozások keretében kreatív, művészeti, (kerámiatárgyak, levendulazsákok és borítékok készítése), valamint mozgásos és játékos foglalkozásokat szerveznek a csoport munkatársai.

A vizsgálat idején az ápolási egységekben a délelőtti órarend szerint zajlottak az egyéni és csoportos foglalkozások. A fazekasműhelyben dolgozó ellátottak nagy örömmel mutatták meg az általuk értékesítésre előkészített kész termékeket. A kerámiakészítés során használati tárgyakat, kaspókat, aromamécseket, gyertyatartókat, szezonális és elsősorban ünnepekhez kapcsolódó ajándéktárgyakat készítenek, szakirányú végzettséggel rendelkező segítő koordinálása mellett. Az üvegházban zöldségpalánták, szobai dísznövények szaporítása és nevelése történik. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a rendszeresség keretet ad az ellátottak mindennapjainak és formálja a gondolkodásukat. A kreatív tevékenységek végzése során erősödött az együttműködési készségük és a felelősségvállalásuk. A telephelyen bevezetett fejlesztő foglalkoztatás nem csupán az ellátottak pszichés fejlődését szolgálja, hanem hosszútávú befektetés az intézmény szakmai fejlődésének szempontjából is. Az intézményben foglalkoztatott szakemberek folyamatos fejlődése mérhető a foglalkoztatásba bevont segítők aktivitásában.

⁵ SzCsM rendelet 55-57. §

⁶ A kulturális életben, üdülési, szabadidős és sporttevékenységekben való részvétel

⁷ A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény szerinti munkaviszonyban, és a Szocvtv. vonatkozó előírásai szerint fejlesztési jogviszonyban;

4.8. A szabadidős tevékenységek elérhetősége

A CRPD 30. cikke hangsúlyozza, hogy a fogyatékossgal élő személyeknek ugyanolyan lehetőségeket kell biztosítani a szabadidő eltöltésére, a kulturális tevékenységekre és a sporttevékenységekre, mint bármely más személynek. Az államoknak biztosítaniuk kell az akadálymentes környezetet és szolgáltatásokat, hogy a fogyatékossgal élők aktívan részt vehessenek a kulturális és sporteseményeken.

Az intézményen belüli, illetve külső szabadidős programok megszervezése, lebonyolítása a szociális és terápiás csoport feladata. Rendszeresen szerveznek zenés táncos összejöveleteket, filmvetítéseket, amelyeken a részvétel önkéntes. A terápiás munkatársak igyekeznek széles körben bevonni az ellátottakat.

A szervezett sportfoglalkozások, szakkörök során az egészség megőrzése és az egészséges életmódra nevelés keretében napi rendszerességgel kondicionáló tornán vehetnek részt a lakók és kipróbálhatják magukat a különféle sportágakban, pl.: tömegsportok, lengőteke, tollaslabda, sakk, asztalitenisz, csocsó stb. Az intézményi programokat és a foglalkozások órarendjét minden ápolási egységben kifüggesztették, ezekből tájékozódhatnak az ellátott személyek a napi, illetve heti programokról. A városban megrendezésre kerülő programokra meghatározott napokon, kedden és csütörtökön délután, szakemberek kíséretében, kis csoportokban látogatnak el az ellátottak.

Az órarendszerű foglalkozásokon túl különböző színes programokkal teszik változatosabbá a lakók életét. Ilyen alkalmak pl.: a ki mit tud?, a klubdélután, a keresztretjévényfejtő verseny, a szalonnasütés, a kézműves foglalkozások, a kiállítások megtekintése és az egésznapos kirándulások. Az intézményben rendszeresen megünneplik a születésnapokat és a neves ünnepeket. Minden ellátott részére hozzáférhető az intézményi könyvtár. Az intézmény dolgozói rendszeresen tartanak felolvasásokat, és igen kedvelt a rendezvényeken készült videofelvételek megtekintése is a lakók körében.

4.9. A költőpénz kezelésére vonatkozó szabályok

A költőpénzkezelésére és értékmegőrzésre vonatkozó szabályokat a Házirend VIII. pontja tartalmazza. Az ellátottak jövedelméből, a térítési díj levonása után fennmaradó összegből, illetve a törvényes képviselő által befizetett összegből kerül kifizetésre a kötelező költőpénz, havi egy alkalommal, rendszerint a hónap 18-20. napja között, amelyet az ellátott, a kifizetést végző munkatárs és két tanú az átvételi elismervényen aláírásával igazol. A szociális munkatársnak a felvett összeggel 5 napon belül kell elszámolnia a letéti pénzkezelő felé az átvételi elismervénnyel és a telephelyvezető által aláírt listával.

Az ellátottak a kötelező költőpénz és a gyógyszerköltségek kifizetése utáni maradék összeget a személyi szükségletek kielégítésére használják fel (pl. az intézmény büféjében vagy a közeli élelmiszerboltokban). Esetenként a szociális munkatárs intézi számukra a bevásárlást, amelyet a vásárlást követően névre szóló számlával igazol. A költőpénz kifizetését csak anyagi felelősségvállalási nyilatkozattal és pénzkezeléssel írásban megbízott munkatárs teheti meg. Az ellátotti igényeknek megfelelő vásárlást csak a törvényes képviselő vagy az ellátotti pénzkezelésre felhatalmazott munkatárs teljesíthet. A költőpénz kifizetéséhez szükséges pénzösszeg letéti bankszámláról történő felvételét az intézményvezető engedélyezi. A letéti bankszámláról felvett és a letéti pénztárba név szerint bevételezett összegeket írásban dokumentálva adják ki közvetlenül az ellátottnak vagy az ellátotti pénzkezeléssel meghatalmazott munkatársnak, aki a költőpénzt kifizeti az ellátottnak.

5. A vizsgálat megállapításai

5.1. A hatáskör tekintetében

A feladat- és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő

szervezetek bevonásával – biztosítja a Fogyatékosügyei Egyezmény 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését. Az Ajbt. 39/O. § (1) bekezdése értelmében az alapvető jogok biztosa a *fogyatékosügyei független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszasság hiányában is – a fogyatékosokkal élő személyek jogainak a Fogyatékosügyei Egyezmény előírásainak való megfelelés szerinti érvényesülését.

Tekintettel arra is, hogy az Ajbt. 39/O. § (2) bekezdés alapján az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékosokkal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára, a *fogyatékosügyei független mechanizmus egyik vizsgálati céljaként a nagylétszámú bentlakásos intézményekben élő személyek alapvető jogai érvényesülésének monitorozását* határozta meg.

Az Ajbt. 18. § (1) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint közigazgatási szerv [...] vagy *közszolgáltatást végző szerv* (a továbbiakban együtt: hatóság) tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: visszasság), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási pert – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva. Az Ajbt. 18. § (2) bekezdés a) pontja szerint az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv, illetve e feladat ellátásában közreműködő szerv közszolgáltatást végző szervnek minősül. Az ombudsmani gyakorlat a *közszolgáltatást végző szervek* fogalmkörébe tartozónak tekinti a szociális ellátást nyújtó, így a fogyatékosokkal élő személyeket gondozó bentlakásos intézményeket, amelyekre az ombudsman vizsgálati jogosultsága – az Ajbt. hatásköri szabályai értelmében – egyértelműen kiterjed.

Az Ajbt. 1. § (2) bekezdésének d) pontja kimondja, hogy az alapvető jogok biztosa – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportok jogainak védelmére.

Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. *A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszasság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.*

5.2. Az alapvető jogok és alkotmányos elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjogkorlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi teszteket.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételtelen hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatálybalépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának az Alkotmány szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „*az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni*”. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi érveléssel mondta ki azt, hogy „*az Alkotmánybíróság a hatályát veszített*

alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja, vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetők legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”

Ha összevetjük az Alaptörvény II. cikkében, valamint XV. cikk (1)-(2) és (5) bekezdésében foglaltakat a korábbi Alkotmány 54. § (1) bekezdésének és 70/A. § (1)-(3) bekezdésének a szövegével, akkor az állapítható meg, hogy a vizsgálat tárgyát képező alapvető jogok védelme tekintetében nem hoz olyan koncepcionális változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat elvetését, vagy jelentős tartalmi átértékelését alátámasztaná.

Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírósági döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatálybalépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indokolásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

5.2.1 Az emberi méltósághoz való jog

A CRPD 3. cikke alapelvként deklarálja a veleszületett méltóság elvét és annak tiszteletben tartását. Az Alaptörvény II. cikke alapján *az emberi méltóság sérthetetlen*, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Az Alaptörvény hatálybalépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybírósági gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. A méltósághoz való jognak részét képezi az is, hogy minden embert másokkal egyenlő méltóságú személyként kell kezelni, vagyis az egyes emberek és embercsoportok között tilos indokolatlan, észszerűtlen különbséget tenni.

Az Alkotmánybíróság az ember életét és méltóságát egységben szemlélte, ami azt jelenti, hogy nem választhatóak külön az ember társadalmi és biológiai dimenziójához fűződő jogok. Az emberi méltósághoz fűződő jog az alkotmánybíróság gyakorlatában nem a személy szubjektumától függő méltóságérzethez kapcsolódott, hanem azt jelentette, hogy a jog az életet az emberi minőséggel együtt ismeri el, és kapcsol ahhoz elidegeníthetetlen jogokat. Az emberi méltósághoz való jog a természetes személyek autonómiáját jelenti, az önrendelkezésüknek egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja van, amelynél fogva az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jognak ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs érinthetetlen lényegük. Az Alkotmánybíróság már az egyik első, 1990-ben hozott döntésében kimondta, hogy az emberi méltósághoz való jog általános személyiségi jog, amelynek egyes fontos eleme az önrendelkezés szabadsága. E határozatban hívták fel a figyelmet arra, hogy az önrendelkezési jog – mint az összes különös személyiségi jog – az egyén autonómiáját, az egyéni döntés szabadságát védi.

Az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdése alapján az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani, *védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége*. A két évtizedes alkotmánybírósági gyakorlat alapján állami szemszögből létezik az alapjogoknak *egy objektív intézményvédelmi oldala*: az egyén szubjektív (alanyi) jogának biztosításával, védelmével, érvényesülésével összefüggő tágabb értelemben vett pozitív állami kötelezettségeket összefoglalóan objektív *állami intézményvédelmi kötelezettségnek* nevezzük. Az objektív intézményvédelmi kötelezettség a negatív és pozitív állami kötelezettségekhez képest komplementer jellegű, vagyis feltételezi a szubjektív jog meglétét. Lényeges azt is leszögezni, hogy az állami intézményvédelmi kötelezettség tipikusan nem keletkeztet az egyén oldalán alanyi

jogokat, és az egyén részéről nem is kényszeríthető ki. Az Alkotmánybíróság töretlen és álláspontom szerint továbbra is irányadó megállapítása szerint az állam részéről garanciális feladatai ellátásához szükséges, hogy az egyes alanyi alapjogok biztosítása mellett az azokkal kapcsolatos értékeket és élethelyzeteket nemcsak önmagukban, az egyes egyedi igényekhez kapcsolódóan védje, hanem a többi alapjoggal összefüggésben kezelje. Az intézményvédelmi kötelezettségnek a testület szerint az alapjogokhoz kapcsolódó *értékekre* is ki kell terjednie. Az alapjog jogosultjai, valamint az állam különböző szempontjai és feladatai miatt az alapjog alanyi jogi, illetve objektív oldala nem feltétlenül fedi egymást. Az állam a szubjektív alapjog által védett körön túlmenően is meghatározhatja ugyanazon alapjog objektív, intézményes védelmi körét. Az Alkotmánybíróság korábban megállapította azt is, hogy az *életvédelmi* a korábbi Alkotmány 8. § (1) bekezdésének és az 54. § (1) bekezdésének együttes értelmezéséből levezethető. Az állam elsődrendű és alapvető fontosságú kötelezettsége az emberi élet védelme: nemcsak egyedi szinten, hanem *általában az emberi életet és létfeltételeket kell védenie*. Az állam objektív életvédelmi kötelezettsége az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdésének, illetve a II. cikkének együttes értelmezéséből továbbra is levezethető.

5.2.2. A hátrányos megkülönböztetés tilalma, a fogyatékkal élők védelme

A CRPD 5. cikke deklarálja, hogy a törvény előtt minden személy egyenlő, és mindenféle hátrányos megkülönböztetés nélkül jogosult a törvények által nyújtott védelemre és kedvezményre. A CRPD 5. cikk 2. pontja alapján a részes államok megtiltanak a fogyatékosok alapján történő bármilyen hátrányos megkülönböztetést, és minden téren biztosítják a fogyatékosokkal élő személyek számára a hátrányos megkülönböztetéssel szembeni egyenlő és hatékony jogi védelmet. Az 5. cikk 3. pontja értelmében az egyenlőség előmozdítása és a hátrányos megkülönböztetés eltörlése érdekében a részes államok minden megfelelő lépést megtesznek, így biztosítva az ésszerű alkalmazkodást.

Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése a korábbi Alkotmány 70/A. § (2) bekezdéséhez hasonlóan tartalmazza a diszkrimináció tilalmát, mely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése továbbá előírja, hogy Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti, a XV. cikk (5) bekezdése emellett külön is kiemeli, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

Az Alkotmánybíróság a 42/2012. (XII. 20.) AB határozatban megállapította, hogy az Alaptörvény XV. cikke változatlan tartalommal fenntartja az egyenlőség általános, nem csak az alapjogokra kiterjedő – vagy, ahogy az Alkotmánybíróság gyakran nevezte: a „jogegyenlőség” – követelményét és a hátrányos megkülönböztetés tilalmát. A két évtizedes, töretlen, az Alaptörvény fenti rendelkezése alapján továbbra is irányadónak tekinthető alkotmánybírósági gyakorlat rögzíti, hogy a *hátrányos megkülönböztetés tilalma* arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként, egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. A megkülönböztetés alkotmányossága tekintetében az Alkotmánybíróság két mércét alkalmazott.

Az alkotmányos alapjogok tekintetében megvalósuló egyenlőtlen bánásmód esetén annak alkotmányossága az alapvető jogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági teszt alapján ítéltető meg. Bár az Alkotmány – ahogyan az Alaptörvény is – szövegszerűen csak az alapvető jogok tekintetében tiltotta a hátrányos megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság szerint e tilalom, ha a megkülönböztetés sérti az emberi méltósághoz való alapvető jogot, kiterjed az egész jogrendszerre.

Az egyenlő bánásmóddal és az esélyegyenlőséggel összefüggésben érdemes arra is utalni, hogy az alapvető jogok biztosá számára az Ajbt. immár fontos célként fogalmazza meg a *leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportokhoz tartozó személyek jogainak fokozott védelmét*, ugyanakkor

eddig az országgyűlési biztosok – külön törvényi felhívás nélkül is – kiemelt figyelmet fordítottak az ebbe a csoportba tartozók alapvető jogainak a védelmére.

A töretlen ombudsmáni gyakorlat alapján nyilvánvalóan e személyi körbe tartoznak a *hajléktalanok, a fogyatékkal élő személyek, az idősek, a betegek*, ezen belül pedig kiemelten a *pszichiátriai betegek, a fogvatartottak*, továbbá ide sorolhatóak a 18 év alatti *gyermekek* is.

A felsorolt egyes társadalmi csoportok más és más okokból (például az egzisztenciális helyzetük, életkoruk, egészségi vagy mentális állapotuk miatt) minősülhetnek veszélyeztetettnek, a közös pont bennük egyfelől az, hogy helyzetük miatt kiszolgáltatottak valamennyi állami, közhatalmi beavatkozással szemben. Másfelől esetükben súlyos és közvetlen következményekkel járhat az is, ha az állam nem tesz eleget egyes alkotmányos feladatainak, a speciális, rászorultakat segítő szabályozás és gyakorlat kialakításával, fenntartásával kapcsolatos kötelezettségeit nem, vagy nem megfelelően látja el. Legyen szó indokolatlan közhatalmi beavatkozásról, vagy éppen állami feladat, kötelezettség elmulasztásáról, az érintettek jog-, illetve érdekérvényesítő képessége minimális.

A hátrányos megkülönböztetés tilalma és az esélyegyenlőség előmozdítása az állam számára eltérő jellegű, de szorosan összekapcsolódó feladatot jelent. A jogegyenlőség megteremtése, az egyenlő méltóságú személyként kezelés biztosítása elsődleges állami kötelezettség, míg az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít, ugyanakkor bizonyos, valamely tulajdonságuk (pl. életkor, betegség, testi fogyatékoság) okán sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt objektíve hátrányba kerülő személyek csoportjainál az állami beavatkozás nem fakultatív feladat: az állam köteles hatékony lépéseket tenni az eredendően, súlyosan egyenlőtlen helyzet felszámolására. A CRPD preambuluma szerint a részes államok elismerik, hogy bárkinek a fogyatékoság alapján történő hátrányos megkülönböztetése az emberi személy veleszületett méltóságának és értékének megsértése. A CRPD 4. cikk 1-2. pontja szerint a részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékosággal élő személy számára, a fogyatékoság alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy: a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében; b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékosággal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében;

5.2.3. Az egészséghez való jog

A CRPD 25. cikke szerint a részes államok elismerik, hogy a fogyatékosággal élő személyek jogosultak a lehető legmagasabb színvonalú egészségügyi ellátásra a fogyatékoság alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. A részes államok minden szükséges intézkedést megtesznek, hogy a fogyatékosággal élő személyek hozzáférjenek a nemhez igazodó egészségügyi szolgáltatásokhoz, beleértve az egészséghez kapcsolódó rehabilitációt [...].

Az Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdése értelmében a testi és lelki egészséghez való jog az Alkotmánybíróság gyakorlata alkotmányi követelményként értelmezendő: az államnak azt az alkotmányos kötelezettségét jelenti, hogy a nemzetgazdaság teherbíró képességéhez, az állam és a társadalom lehetőségeihez igazodva olyan gazdasági és jogi környezetet teremtsen, amely a legkedvezőbb feltételeket biztosítja a polgárok egészséges életmódjához, életviteléhez. Az Alkotmánybíróság utalt arra is, hogy általános ismérvekkel csak egészen szélső esetekre korlátozottan határozhatja meg az állami kötelezettség kritikus nagyságát, vagyis azt a szükséges minimumot, amelynek hiánya már alkotmányellenességhez vezet. [56/1995. (IX. 15.) AB határozat]

Az alkotmánybírósági gyakorlat szerint a testi és lelki egészséghez való jog tehát önmagában alanyi jogként értelmezhetetlen, állami – intézményrendszert fenntartó, működtető – kötelezettségként fogalmazódik meg, amely magában foglalja azt a kötelezettséget, hogy a törvényhozó a testi és lelki egészség bizonyos területein alanyi jogokat határozzon meg.

5.2.4. A nemzetközi emberi jogi kötelezettségek érvényesítése

Az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése értelmében Magyarországnak a nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítania kell a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját, jelen esetben azt, hogy a magyar jogi szabályozás megfeleljen a CRPD által felállított és az ENSZ Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak Bizottsága (a továbbiakban: CRPD Bizottság) által jelzett kötelezettségeknek. Ebbe nemcsak az tartozik bele értelemszerűen, hogy a jogrendszerben nem maradhatnak olyan szabályok, amelyek nem egyeztethetőek össze a CRPD rendelkezéseivel, hanem az is, hogy ahol szükséges, ott a jogalkotó érdemi és hatékony lépéseket tegyen a hiányzó szabályozás megalkotása érdekében. A CRPD 4. cikke a következők szerint rendelkezik az általános kötelezettségekről:

„1. A részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, a fogyatékossgal alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy:

- a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében;*
- b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében;*
- c) figyelembe veszik a fogyatékossgal élő személyek emberi jogainak védelmét és előmozdítását valamennyi politika és program során;*
- d) tartózkodnak minden olyan cselekedetben és gyakorlatban való részvételtől, amely nem összeegyeztethető a jelen Egyezménnyel, és biztosítják, hogy a hatóságok és közintézmények a jelen Egyezménnyel összhangban tevékenykedjenek;*
- e) minden megfelelő intézkedést meghoznak bármely személy, intézmény vagy magánvállalkozás által a fogyatékossgal alapján történő hátrányos megkülönböztetés felszámolása érdekében;*
- f) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg vagy segítenek elő az egyetemesen tervezett áruk, szolgáltatások, eszközök és létesítmények vonatkozásában, a jelen Egyezmény 2. cikkében meghatározottak szerint, amelyek a lehető legkisebb változtatással és anyagi ráfordítással megfelelnek a fogyatékossgal élő személyek speciális igényeinek, elősegítve felhasználhatóságukat és használatukat, valamint elősegítik az egyetemes tervezést a szabványok és irányelvek kidolgozása során;*
- g) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg, vagy segítenek elő a fogyatékossgal élő személyek számára alkalmas új technológiák, beleértve az információs és kommunikációs technológiákat, a közlekedést/mozgást segítő eszközök, készülékek és segédeszközök elérhetőségének és használatának előmozdítására, elsőbbséget biztosítva az elérhető költséggel járó technológiáknak;*
- h) hozzáférhető információkat biztosítanak a fogyatékossgal élő személyek számára a közlekedést segítő eszközökről, a készülékekről és segédeszközökről, ideértve az új technológiákat, csakúgy, mint a segítségnyújtás, támogató szolgáltatások és szolgálatok más formáiról;*
- i) előmozdítják a jelen Egyezményben foglalt jogok oktatását a fogyatékossgal élő személyekkel foglalkozó szakemberek és alkalmazottak számára az e jogok által biztosított jobb segítség- és szolgáltatásnyújtás érdekében.*

2. Tekintettel a gazdasági, társadalmi és kulturális jogokra minden részes állam vállalja, hogy a rendelkezésre álló erőforrásai felső határáig, és szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében, intézkedéseket tesz e jogok teljes megvalósításának fokozatosan történő elérése érdekében, fenntartás nélkül, a nemzetközi joggal összhangban, a jelen Egyezményben foglalt kötelezettségek haladéktalan alkalmazására [...].

4. A jelen Egyezményben semmi nem értelmezhető úgy, mint ami befolyásolja a részes állam jogának, vagy az adott részes állam vonatkozásában hatályos nemzetközi jognak a fogyatékossgal élő személyek jogainak hatékonyabb szabályozását biztosító rendelkezéseit. A jelen Egyezményben részes államok joga, szerződésai, szabályozása vagy szokásai által elismert, vagy tartalmazott emberi jogok és alapvető szabadságok nem korlátozhatók vagy csorbíthatók arra

hivatkozással, hogy a jelen Egyezmény az adott jogokat vagy szabadságokat nem, vagy csak kisebb mértékben ismeri el [...].”

A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés⁸ 31. cikke értelmében a szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint, valamint tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni. A CRPD 1. cikke értelmében „*A jelen Egyezmény célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása.*” Az Egyezmény alapelvei között elsőként említi továbbá, hogy a fogyatékossgal élő személyeket is megilleti a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét.⁹ Ebből következően a jelentés tartalmában az emberi méltóság alapjogi védelmének primátusából vezeti le a fogyatékossgal élő személyeket megillető további és felhívott alapjogok érvényesülésének problémáit.

Mindehhez kapcsolódóan kiemelem, hogy a fogyatékossgtudomány szakértői szerint paradigmaváltást jelent a CRPD elfogadása. Nagy előrelépést jelentett a fogyatékossgal élő személyek jogainak orvosi szemléletéről a szociális szemléletre való áttérés, azonban ezt követte az újabb lépés: az emberi jogi megközelítés alapján való gondolkodás. Az emberi jogi szemlélet lényege az inkluzív (az alany autonómiájának a szociális közegben való érvényesülése) és szubsztanciális (lényegi, a fogyatékos embert mint az emberi jogok alanyát, és nem tárgyát szem előtt tartó) gondolkodásmód.¹⁰ Az ombudsman alkalmas arra, hogy a maga semleges és kiegyensúlyozó, közvetítő szerepével, illetve a kizárólag az alapjogvédelemre fókuszáló tevékenységével, az ENSZ nemzeti emberi jogi intézményeként valós tartalmat adjon a CRPD-ben foglaltaknak. Annak az Egyezménynek, amely korszakalkotó módon – a nemzetközi emberi jogi standardoknak is megfelelően – további előrelépéseket generál a fogyatékossgal élő emberek alapvető emberi jogainak érvényesülésében.

6. A vizsgálatban érintett intézmény vonatkozásában

6.1. Az intézmény által nyújtott szolgáltatásokkal összefüggésben

Az SzCsM rendeletben foglaltak¹¹ alapján az Intézmény biztosítja az ellátottak részére az egyes szolgáltatásokat, amelyeket a szakmai dokumentumaikban is rögzítettek.

A CRPD 25. cikke kimondja, hogy a részes államok minden szükséges intézkedést megtesznek, hogy a fogyatékossgal élő személyek hozzáférjenek a nemhez igazodó egészségügyi szolgáltatásokhoz, beleértve az egészséghez kapcsolódó rehabilitációt.

A rendelkezéseimre bocsájtott dokumentumok és a helyszíni vizsgálat tapasztalatai alapján megállapítható, hogy az ellátottak egészségügyi szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférése, valamint az **orvosi és pszichiátriai ellátás** az Intézményben biztosított. Az Intézményben dolgozó szakemberek az ellátottak egészségének megőrzése, fenntartása, a betegségük kezelése, gyógyítása érdekében rendszeres gyógyszeres, pszichoterápiás, mozgásterápiás és szocioterápiás tevékenységet végeznek.

A CRPD alapelveként¹² rögzíti az egyéni autonómia tiszteletét, a teljes és hatékony társadalmi részvételt, befogadást. Így a fogyatékossgal élő személyek számára biztosítani szükséges, hogy az életüket érintő döntésekben aktívan részt vehessenek és ehhez megfelelő támogatásban részesüljenek. A CRPD 30. cikke¹³ hangsúlyozza, hogy a fogyatékossgal élő személyeknek ugyanolyan lehetőségeket kell biztosítani a szabadidő eltöltésére, a kulturális tevékenységekre és a sporttevékenységekre, mint bármely más személynek.

⁸ Magyarországon kihirdette az 1987. évi 12. törvényerejű rendelet

⁹ CRPD 3. cikk a) pont

¹⁰ Theresia Degener a CRPD Bizottság alelnöke, az ENSZ Egyezmény kidolgozásának aktív résztvevője; 2013. január, Trier, Academy of European Law.

¹¹ SzCsM 44. § (1) A bentlakásos intézmény az ellátást igénybe vevő részére az Szt. 67. § (1) bekezdésében meghatározott teljes körű ellátást biztosítja.

¹² CRPD 3. cikk

¹³ CRPD 30. cikk A kulturális életben, üdülési, szabadidős és sporttevékenységekben való részvételtől,

A szociális és terápiás munkatársak által szervezett szocioterápiás foglalkozások, a szabadidős programok, a mentálhigiénés ellátás, a fogyatékossgal élő személyek önállóságának, képességeinek és készségeinek fejlesztése, az életminőségük javítása által ezt a támogató segítséget hivatottak biztosítani. Az Intézmény az alapvető szükségletek biztosítása mellett igyekszik pótolni a fogyatékkal élő ellátottak számára a családi otthont. Az intézményben dolgozó szakemberek folyamatosan gondoskodnak a lakók célszerű és hasznos tevékenységeinek megszervezéséről, képességeik, készségeik feltárásáról, fejlesztéséről, szinten tartásáról és a terápiás célú foglalkoztatásáról. A gondozási formák egyénre szabottan, az ellátottak állapotának és gondozási szükségleteinek figyelembevételével valósulnak meg.

A fentiekre tekintettel az intézmény által nyújtott szolgáltatások és a feladatellátás vonatkozásában alapvető joggal összefüggő visszasságot nem állapítok meg.

6.2. A vizsgált dokumentumok vonatkozásában

Az Intézmény rendelkezik a jogszabály előírásainak¹⁴ megfelelő dokumentumokkal, így egységes szerkezetbe foglalt alapító okirattal, valamint a fenntartó által jóváhagyott szakmai programmal, szervezeti és működési szabályzattal, házirendekkel és a korlátozó intézkedésekre vonatkozó protokollal, amely a mindenkori hatályos házirend melléklete.

A jogszabályok által kötelezően előírt valamennyi szabályzat minden munkatárs számára hozzáférhető. A Szakmai Programot és a Házirendet a porta épületében, valamint minden lakhatást szolgáló részlegen, a dolgozók és az ellátottak által hozzáférhetően, jól látható helyen kifüggesztették.

6.3. Az ellátotti jogok érvényesülésével és a panaszkezeléssel összefüggésben

A CRPD alapján a részes államok minden szükséges intézkedést megtesznek annak biztosítására, hogy a fogyatékossgal élő személyek másokkal azonos alapon, az általuk megválasztott kommunikációs formán keresztül gyakorolhassák a szólásszabadság és a véleménynyilvánítás szabadságának jogát, beleértve az információk és elgondolások keresésének, befogadásának és közlésének szabadságát [...].¹⁵

Az Intézmény minden osztályán, illetve az aulában **vélemény és panaszláda** van kihelyezve, amelybe az ellátottak és hozzátartozóik beletehetik írásos javaslataikat, észrevételeiket és panaszait. Az intézmény rendelkezik panaszmechanizmus protokollal.

Az Alaptörvény alapján mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja vagy tanítsa.¹⁶

Az SzCsM rendelet 54. § 1. bekezdés (g) pontja alapján a bentlakásos intézmény feladatkörében gondoskodik az ellátást igénybe vevő mentálhigiénés ellátásáról. Ennek keretében biztosítja a hitélet gyakorlásának feltételeit.

Az intézmény felekezeti hovatartozástól függetlenül lehetőséget biztosít minden ellátott számára a **szabad vallásgyakorlásra** az intézményen belül és kívül egyaránt.

Az Alaptörvény XXIII. cikk (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy minden nagykorú magyar állampolgárnak joga van ahhoz, hogy az országgyűlési képviselők, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, valamint az európai parlamenti képviselők választásán választó és választható legyen.

¹⁴ SzCsM rendelet 5.§

¹⁵ CRPD 21. cikk A véleménynyilvánítás és a szólás szabadsága, valamint az információhoz való hozzáférés

¹⁶ Magyarország Alaptörvénye VII cikk. (1) bekezdés

A CRPD 29. cikk (b) pontja alapján a részes államoknak biztosítaniuk kell, hogy a választási folyamat minden fogyatékossgal élő személy számára hozzáférhető legyen, a választások előtt, közben és utána is.¹⁷ A cikk hangsúlyozza, hogy a fogyatékossgal élő személyeknek azonos feltételek mellett kell részt venniük a politikai életben, beleértve a választásokon és népszavazásokon való aktív és passzív választójogot. A fogyatékossgal élők aktív és hatékony részvétele a politikai és közügyekben alapvető fontosságú a demokratikus társadalmakban.

Az Intézmény vezetőjének beszámolója alapján az Intézmény biztosítja az ellátottak számára a **szavazati jog** gyakorlását, támogatja a helyi és az országos választásokon történő részvételt.

Az Szocvtv. 94/K. § (2) bekezdés a) pontja alapján az ellátottjogi képviselő megkeresésre, illetve saját kezdeményezésre tájékoztatást nyújthat az ellátottakat érintő legfontosabb alapjogok tekintetében, az intézmény kötelezettségeiről és az ellátást igénybe vevőket érintő jogokról. Ugyanezen § (4) bekezdése szerint a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmény vezetője az ellátottakat tájékoztatja az ellátottjogi képviselő által nyújtható segítségadás lehetőségéről, az ellátottjogi képviselő elérhetőségéről.

Az ellátottjogi képviselő havi rendszerességgel látogat el az intézménybe, amely alkalmak során az ellátottaknak és a dolgozóknak lehetősége nyílik a bizalmas, négy szemközti beszélgetésekre. Az intézményben jól látható helyeken kifüggesztésre került az ellátottjogi képviselő neve, elérhetősége, irodájának helye és a telefonos elérhetőség időpontja. Az ellátottjogi képviselő havonta telefonon jelzi, hogy mely napon tart fogadóórát az adott hónapban az Intézményben. A szociális és terápiás munkatársak az időpontról szóló tájékoztatást kifüggesztik a faliújságokra, valamint szóban is tájékoztatják az ellátottakat.

A telephelyvezető heti egy alkalommal fogadóórát tart az intézményben, amely alkalmak során az ellátottak személyesen, kötetlen formában mondhatják el panaszukat. Az Intézményben rendszeresen a **lakógyűlések**, amelyeken az ellátottak előadhatják a felmerülő problémáikat.

Az **Érdekképviseleti Fórum** a jogszabálynak megfelelően¹⁸ évente legalább két alkalommal ülésezik, mely alkalmakra az ellátottjogi képviselő írásban meghívást kap.

A rendelkezésemre álló információk alapján megállapítom, hogy az Intézményben az ellátottjogi képviselet, a panaszkezelés és az Érdekképviseleti Fórum a vonatkozó jogszabályoknak megfelelően működik. Az ellátottak tájékoztatása az intézmény működésével, gazdálkodásával kapcsolatosan megtörtént. A szavazati jog és a szabad vallásgyakorlás biztosítva van az ellátottak számára az Intézményben, így ezek vonatkozásában alapvető joggal összefüggő visszasságot nem állapítok meg

6.4. A személyi feltételek vonatkozásában

A rendelkezésemre bocsájtott dokumentumok vizsgálata alapján megállapítom, hogy az SzCsM rendeletben meghatározott szakmai létszám és a képzési előírások az Intézmény vonatkozásában megfelelnek e rendelet 2. és 3. számú mellékletének.

A személyes gondoskodást végző személyek továbbképzéséről és a szociális szakvizsgáról szóló 9/2000. (VIII. 4.) SZCSM rendelet alapján elkészült továbbképzési terv szerint 2023-ban 30 fő (ápoló-gondozó, fejlesztőpedagógus, szociális munkatárs,) szabadon választható, munkakörhöz kötött, illetve kötelező továbbképzésen vesz részt. *A vezetői megbízással rendelkező szociális szolgáltatást nyújtó személyek vezetőképzéséről szóló 25/2017. (X.18.) EMMI rendelet alapján vezetőképzésre kötelezett munkatársak rendelkeznek a képzés elvégzéséről szóló tanúsítvánnyal.*

¹⁷ CRPD 29. cikk a politikai életben és közéletben való részvételről.

¹⁸ Szocvtv. 99. §

6.5. Az intézményben nyújtott ellátás hozzáférhetőségével és az épületek akadálymentesítésével összefüggésben

A CRPD 9. cikk 1. pontja megköveteli, hogy a részes államok azonosítsák és felszámolják a hozzáférhetőség előtti akadályokat és korlátokat, többek között a bel- és kültéri létesítmények vonatkozásában. A CRPD Bizottság ezen bel- és kültéri létesítmények közé sorolja a szociális intézményeket is.¹⁹

A Fot. 4. § ha) pontja alapján a szolgáltatás egyenlő eséllyel hozzáférhető akkor, ha igénybevétele – az igénybe vevő állapotának megfelelő önállósággal – mindenki, különösen a mozgási, látási, hallási, mentális és kommunikációs funkciókban sérült emberek számára akadálymentes, kiszámítható, értelmezhető és érzékelhető,

A Fot. 4. § hb) pontja szerint az épület egyenlő eséllyel hozzáférhető, ha mindenki, különösen a mozgási, látási, hallási, mentális és kommunikációs funkciókban sérült emberek számára megközelíthető, a nyilvánosság számára nyitva álló része bejárható, vészhelyzetben biztonsággal elhagyható, valamint az épületben a tárgyak, berendezések mindenki számára rendeltetésszerűen használhatók, [...].

Az Intézmény akadálymentes²⁰ átalakítására 2020-ban rehabilitációs környezettervező szakmérnök készítette el a kivitelezési terveket. Megállapításaiban utalt arra, hogy átgondolt tervezéssel, a fizikai és infokommunikációs akadályok megszüntethetők az Intézményben. A 2020. évi állapotfelmérés számos olyan problémát rögzített, amely nem tette lehetővé az egyenlő esélyű hozzáférést az ellátottak számára. Az Intézmény valamennyi szolgáltatás tekintetében 2023. december 31-ig ideiglenes hatályú működési engedéllyel rendelkezik. Az ideiglenes hatályú bejegyzés oka az, hogy az intézményben nem biztosítottak a jogszabályban előírt tárgyi feltételek.

Az AJB-435/2019. számú vizsgálati jelentésben rögzített tárgyi feltételekben mutatkozó hiányosságok és az azok megszüntetésére irányuló intézkedési javaslat vonatkozásában a fogyatékosügyei független mechanizmus keretében folytatott jelen utóvizsgálat feltárta, hogy az ápolási egységek felújítására vonatkozó tervek az elmúlt években részben teljesültek az intézményben, azonban az 5-ös ápolási egységben a tisztasági festésen kívül nem történt egyéb felújítás. Az 5-ös számú épületrész teljes körű felújításra szorul, bútorai kopottak, a linóleum, a lambéria burkolat, a nyílászárók, a vizesblokkok és a szerelvények elhasználódtak. Az akadálymentes zuhanyzók és illemhelyek kialakítása, felújítása sürgető feladat. A fürdőszobák jelen állapotukban a sérült burkolatok miatt balesetveszélyesek.

Mindezekre tekintettel megállapítom, hogy az 5-ös számú ápolási egység évek óta húzódó felújításának elmaradása az Intézmény biztonságos és akadálymentes használatát nem teszi lehetővé, így a jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményével, az érintett fogyatékosággal élő személyek vonatkozásában pedig a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékkal élő személyek védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásságot okoz, továbbá nem felel meg a CRPD-ből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.

6.6. Az intézmény alapfeladatát meghaladó szolgáltatások és programok vonatkozásában

Az AJB-435/2019. számú jelentés²¹ felkérte Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Hajdú-Bihar Megyei Kirendeltségének igazgatóját és a Bihari Egyesített Szociális Intézmény intézményvezetőjét, hogy a jelentésben foglaltakra tekintettel gondoskodjanak arról, hogy a 2018. június 21-i kiránduláson részt vevő dolgozók költségtérítésének felülvizsgálata, valamint a munkavégzés során indokoltan felmerülő költségek megtérítése a jövőben a jogszabályoknak megfelelően történjen.

A személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátások térítési díjáról szóló 29/1993. (II.17.) Korm. rendelet 2. § (5) bekezdése szerint a személyi térítési díj mellett eseti térítési díj kérhető a

¹⁹ CRPD/C/GC/2 CRPD Bizottság, 2. számú általános észrevétel (2014) a hozzáférhetőségről

²⁰ Lásd. kiemelten Fot. 4. § g) és h) pont, 5. §, 6. §, 7/A. §, 7/B. §, 8. §. szakaszait

²¹ Az AJB-435/2019. számú ügyben készült jelentés megállapította, hogy az a tény, hogy a 2018. június 21-én szervezett intézményi kirándulás során a programon résztvevő gondozók költségeit az ellátottak finanszírozták, a jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményével és az ellátottak tulajdonhoz fűződő jogával összefüggésben visszásságot okozott.

külön jogszabály szerint az alapfeladatok körébe nem tartozó szociális szolgáltatásokért, valamint az intézmény által szervezett szabadidős programokért. Az eseti térítési díj fizetésének eseteit a házirendben kell meghatározni. Az intézmény az említett időpontban nem rendelkezett a programokra vonatkozó írásbeli szabályzattal, a programokat a kialakult gyakorlat szerint szervezték.

Jelen vizsgálat feltárta, hogy az intézmény alapfeladatait meghaladó programokért és szolgáltatásokért térítési díjat kell fizetni. Külön szolgáltatásnak minősül a kirándulásokon, a telephelyen kívüli művészeti, kulturális és szabadidős rendezvényeken való részvétel. Az AJB-435/2019. számú ügyben tett intézkedés kapcsán az intézményvezető a szabályozást beépítette az Intézmény Házirendjébe,²² így ezzel kapcsolatban alapvető joggal összefüggő visszásságot nem állapítok meg.

Összegzés

Jelen vizsgálat elsődleges célja annak monitorozása volt, hogy az AJB-435/2019. számú jelentésben megállapított visszásságok megszüntetésre kerültek-e, valamint az eseti térítési díj fizetésével és a tárgyi feltételekkel kapcsolatban megfogalmazott ombudsmani ajánlások megvalósultak-e az intézményben.

További célként fogalmazódott meg annak átfogó vizsgálata, hogy a fogyatékossgal élő intézményi ellátottak alapvető jogai a CRPD-ben foglaltaknak megfelelően, teljeskörűen érvényesülésnek-e az Intézmény vonatkozásában.

Az AJB-435/2019. számú vizsgálat során megállapítást nyert, hogy az intézményben feltárt tárgyi feltételekben mutatkozó hiányosságok az ellátottak élethez és emberi méltóságához való jogával összefüggésben visszásságot okoznak. Az Intézmény ápolási osztályainak felújítására vonatkozó tervek az elmúlt években részben teljesültek, azonban az 5-ös számú ápolási egység felújítása, az akadálymentes zuhanyzók és illemhelyek kialakítása a 2019-es ombudsmani jelentés óta eltelt időszakban nem valósult meg.

Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a bentlakásos intézményekben élő emberek számára az Intézmény az életük egyetlen színtere, ahol éveket, adott esetben évtizedeket kell eltölteniük, így fokozott a jelentősége annak, hogy emberhez méltó körülmények között élhessenek.

Az ügyben feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszásságok kapcsán hangsúlyozom, hogy az alapvető jogok gyakorlati érvényesülése és védelme értelmében a nagylétszámú intézmények férőhely kiváltása kiemelt feladat.

A CRPD, valamint a Fot. felelősségrendszer is ezt támasztja alá, amikor állami kötelezettségként rögzítik azon szolgáltatások egyenlő esélyű hozzáférését, amelyek a fogyatékossgal élő személyek számára alternatívát jelentenek a „zárt” intézményi léttel szemben.

Az Intézmény férőhely kiváltási program megvalósítását tervezi, azonban forráshiány miatt a kivitelezés még nem valósult meg. Az intézményi férőhely kiváltás folyamata a jelen aktuális és sürgető feladata. A szociális intézményi férőhelyek kiváltásának teljes megvalósulásáig az intézményeknek kell biztosítaniuk a fogyatékossgal élő személyek számára a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való jog, az egyenlő bánásmód követelménye és a CRPD-ben rögzített követelmények érvényesülését.

Az Ajbt. az ombudsman számára kiemelt feladatként rendeli a fogyatékossgal élő emberek alapjogait érvényesítő jogállami intézményi garanciák működésének segítését, ellenőrzését, a hiányosságok feltárását. Ennek szellemében a továbbiakban is fokozott figyelemmel kísérem a bentlakásos intézményi ellátást nyújtó szociális intézményekben elhelyezett fogyatékkal élő emberek, és az ott dolgozó szociális szakemberek alapvető jogainak érvényesülését.

---

²² Az intézmény Házirendje XIV. pontjának 3. bekezdése rendelkezik arról, hogy a programokért, a kapcsolódó szolgáltatásokért a kísérőként résztvevő intézményi dolgozók költségét (pl. busz költség, belépődíjak, étkezés.) nem lehet az ellátottak terhére elszámolni. A várható költségekről minden esetben előre kell tájékoztatni az ellátottakat és a dolgozókat.

Intézkedéseim

A jelentésben feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszaállások orvoslása, illetve jövőbeni bekövetkezésük megelőzése érdekében, az Ajb. 31. §-a és 32. § (1) bekezdése alapján felkérem a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság főigazgatóját, valamint a Báborka Integrált Szociális Intézmény intézményvezetőjét, hogy

- a) a jelentésben foglaltakra tekintettel gondoskodjanak a szükséges felújítások elvégzéséről, valamint arról, hogy az Intézmény tárgyi feltételei megfeleljenek a jogszabályi követelményeknek, továbbá
- b) fordítsanak kiemelt figyelmet arra, hogy az intézményi férőhely kiváltás megvalósulásáig az ellátást, a vizsgálattal érintett Intézményben élő személyek alapjogainak a jelentésben rögzített sérelme nélkül biztosítsák.

Budapest, 2023. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos

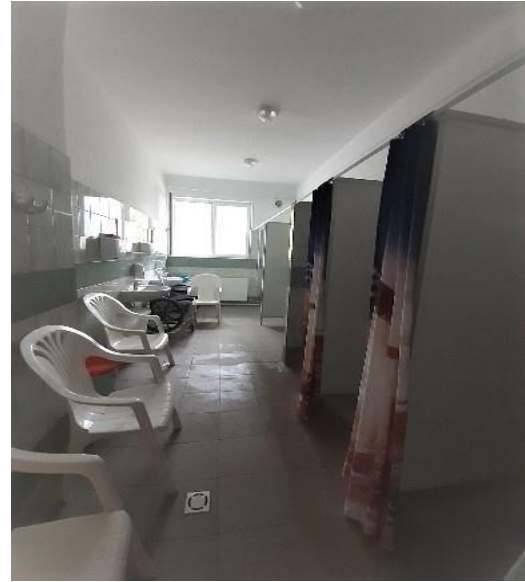
Melléklet

1. számú ápolási egység, akadálymentesített folyosó

2. számú ápolási egység bejárata, lakószobák

3. számú ápolási egység, akadálymentes
rámpa, zuhanyzók

5. számú ápolási osztály, vizesblokk,

5. számú ápolási egység, közösségi tér, intim szoba, lakószobák,